

لطفاهمه‌با زبان معیار صحبت کنید!

«زبان معیار در رادیو» عنوان همایشی است که قرار است توسط تحقیق و توسعه صدا برگزار شود. در این گزارش مراحل طراحی و اقدامات انجام گرفته تاکنون در گفتگو با محمد پروری دبیر اجرایی این همایش و محمدحسین سروش از طراحان این همایش و یکی از نظریه‌پردازان زبان معیار آمده است.

● محمد مهدی سپهری خواه

به‌جای مقدمه

موجود باشد، از جمله سمینار زبان معیار در رادیو که به همت تحقیق و توسعه صدا برگزار خواهد شد و نمود اصلی این تحقیقات خواهد بود.

حاصل تلاش پیگیر طراحان این مباحث اصول و معیارهای زبان رادیو است که در سال ۱۳۷۸ طی جلسات متعدد به صورت زیر تدوین شد:

- ۱- گویا و رسا بودن جمله‌ها.
- ۲- یکدست بودن زبان متناسب با موضوع برنامه.
- ۳- نزدیک بودن زبان به زبان رایج در بین عموم مردم و پرهیز از تکلف و تصنع در آن.
- ۴- پرهیز از کاربرد تعبیرهای مبتذل، کوچه‌بازاری و جاهلی.
- ۵- رعایت احترام و اجتناب از سرزنش، توهین و تحکم.
- ۶- پرهیز از مدهانه و تملق و تعارفهای بی‌جا.
- ۷- پرهیز از کاربرد واژه‌ها و تعبیرهای عربی که در

زبان فارسی با پیشینه کمتر از صد سال تحقیق در زمینه دستور و زبان‌شناسی، هنوز در ابتدای راه پرفراز و نشیب رسیدن به زبان معیار قرار دارد؛ راهی که زبان عربی، آن را بیش از هزار سال است که طی کرده و اغلب اندیشمندان ایرانی، بیشتر وقت خود را در راه رسیدن به زبان معیار در عربی سپری کرده‌اند! زیرا این زبان علمی هزاره اخیر در مشرق زمین بوده است.

شاید این اولین قدم در راه فعالیت‌های علمی و گسترده در راه نیل به زبان معیار باشد. در این رهگذر، رادیو نیز از آغاز پیدایش تاکنون تاثیر بسزایی بر پدیده زبان گذارده است؛ تاثیراتی که به هیچ وجه، انفعالی نبوده، بلکه به عنوان رکن اساسی، تاثیرات بنیادین بر زبان فارسی بر جای گذاشته است.

به نظر می‌رسد جهت یافتن مبانی اساسی در تعریف بنیادین زبان معیار در رادیو، فعالیت‌های تحقیقاتی وسیعی آغاز شده و چکیده این تحقیقات و نظرات به صورت مدون

فارسی امروز معمول نیست.

۸- سازگار کردن آوای واژه‌های بیگانه با ساختار آوایی

زبان فارسی.

۹- رعایت اصل کوتاه‌بودن جمله‌ها.

۱۰- رعایت ساختار زبان فارسی و پرهیز از انتقال قواعد

زبانهای دیگر.

۱۱- انتخاب گویش مبتنی بر زبان رسمی کشور و کاربرد

گویشها و لهجه‌های دیگر براساس مقررات سازمان.

۱۲- گسترش دایره واژگان در رادیو باتوجه منطقی به

تنوع و زایش زبان در عین وفاداری به حیثیت معنایی

کلمات و تحمیل نکردن کلمات جعلی به واژگان.

۱۳- پرهیز از کاربرد واژه‌های فرنگی که معادل فارسی

دارند. (بهره‌گیری از واژه‌های مصوب فرهنگستان پیشنهاد

می‌شود).

۱۴- خوش‌آهنگ‌بودن ترکیب کلمه‌ها و نبودن تنافر بین

آنها.

شایان ذکر است که متولی طرح و ایده آغازین تشکیل

این سمینار و همچنین جلسات متعدد کارشناسی در این

حوزه نیز اداره کل تحقیق و توسعه صدا بوده است.

مراحل انجام سمینار

تشکیل هسته تحقیق، اولین گام برای ورود به مقوله

زبان معیار بود. در این راه برنامه‌های شبکه‌های

سراسری به‌عنوان دستور کار تحقیق در جهت یافتن ضعفها

و راهکارهای رسیدن به اسلوبهای صحیح انتخاب شدند.

گروه تحقیق نیز در همین راستا شکل گرفت و توجه شد تا

با عرضه دستاوردهای تعریف شده به ایشان، فعالیتشان

را آغاز کنند.

مرحله بعدی تشکیل هسته علمی این همایش بود؛

هسته علمی که متشکل از صاحب‌نظران در حوزه ادبیات

فارسی و مطلعان از کارکردهای رسانه رادیو بود با تعریف

وظایف خاص، گروه تحقیق شکل گرفت. از دیگر وظایف این

هسته علمی می‌توان از موارد زیر نام برد:

- تعریف محورهای قابل عرضه به گروههای تحقیق

- جمع‌بندی تحقیق

- تعریف مفصل زبان و تقسیم‌بندی علمی

موضوعات برای عرضه به میهمانان جلسات ادواری و

سمینار (نظیر اغلاط دستوری و ویرایشی، تلفظ صحیح،

تناسب زبان و محتوا، حد محاوره و بداهه و زبان فارسی

برای شنونده‌های خارج از کشور و...)

- انتخاب میهمانان جلسات ادواری و دعوت از ایشان

- درخواست مقاله از صاحب‌نظران برگزیده و تعیین

موضوع مقالات

- تعیین موضوعات جلسات ادواری و برگزاری این

جلسات و فراخوان مقاله در سطح جوامع علمی و فرهنگی

- بررسی مقالات رسیده و گنجاندن آن در دستور کار

سمینار و دعوت از نویسندگان در صورت لزوم.

گام بعدی، تشکیل جلسات ادواری بود که در دو مرحله

تدوین شده بود. این جلسات به‌صورت میزگرد و در قالب

مناظره با هدایت یک مجری مسلط تشکیل می‌شد که هم‌زمان

ضبط رادیویی و تلویزیونی نیز صورت می‌گرفت و در

پایان هر جلسه، جمع‌بندی با حضور میهمانان انجام می‌شد.

مرحله پایانی و گام آخر، برگزاری سمینار زبان معیار

بود. در این سمینار قرار بود ضمن دستیابی به یک جمع

بندی، از کلیه مباحث جلسات ادواری برگزار شده، مقالات

موجود پس از ویرایش، به چاپ برسند و جهت استفاده

دست‌اندرکاران رسانه که به‌نوعی با مقوله زبان معیار در

ارتباطند، توزیع شوند. این موارد چکیده‌ای از فعالیت

انجام گرفته یا در حال انجام مجموعه برگزارکنندگان همایش

زبان معیار در رادیو بود. در پایان لازم است محورهای

همایش زبان معیار در رادیو را که در دو بخش «ماهیت زبان

معیار» و «زبان معیار و رادیو» تدوین و تصویب شده را،

مرور کنیم:

ماهیت زبان معیار

- آیا اصولاً زبان معیار وجود دارد؟

- تعریف زبان معیار و ویژگیهای سلبی و ایجابی آن

- شیوه شکل‌گیری زبان معیار

- مراجع زبان معیار

- دستور زبان معیار

- ملاکهای درست و غلط در زبان معیار

- زبان معیار و گویشهای مختلف

- زبان معیار و واژه‌های بیگانه

- تحولات زبان معیار

- سره‌نویسی و عربی‌گرایی در زبان معیار

- تلفظ معیار

زبان معیار و رادیو

- تاثیر رسانه رادیو در شکل‌گیری زبان معیار

- تاثیر رسانه رادیو در تغییر زبان معیار (مثبت یا منفی)

- کاربرد گونه‌های زبانی در رادیو و نسبت آنها با زبان

معیار

- برنامه‌هایی که زبان آنها، باید با زبان معیار منطبق

باشد

- گویش و لهجه و نسبت آنها با زبان معیار در رادیو

- نسبت زبان معیار و زبان محاوره در رادیو

- زبانهای مناسب برای برنامه‌های رادیویی

- زبان معیار و زبان شعر

- ویرایش و زبان معیار

محمد پروری دبیر اجرایی همایش

کردیم که در هیئت علمی حضور داشته باشند. دبیر هیئت علمی هم آقای دکتر کوروش صفوی هستند.

□ **مقالاتی که تاکنون به دستتان رسیده چه عناوینی داشتند و سطح آنها را چطور ارزیابی می‌کنید؟**

○ ما چند دسته مقالات داریم: یک دسته مقالاتی هستند که به مسائل بنیادی زبان می‌پردازند که این دسته مقالات، مقالاتی هستند که هرکس با زبان سروکار دارد، به آنها نیاز پیدا می‌کند، فرقی هم نمی‌کند که در داخل رسانه فعالیت می‌کنید یا خارج از آن؛ مثلاً در این مورد مقاله‌ای داریم با عنوان **معیارهای درست و غلط در زبان**. تعدادی از مقالات هم وجود دارند که موردنیاز همه افرادی هستند که به نوعی در رسانه‌ها (چه دیداری، شنیداری و یا نوشتاری) به فعالیت مشغول‌اند. دسته دیگری از مقالات هستند که به جهت موضوعی که دارند، خاص رادیو هستند. این نوع مقالات مخصوص کسانی هستند که در رادیو با مسائل زبانی ارتباط دارند. فکر می‌کنم چند مقاله هم داریم که زبان صداوسیما را بررسی کرده‌اند؛

هرکس که قرار است وارد سمینار شود، قبلاً مقالات را مطالعه کند و حضور ذهن داشته باشد و در سمینار به صورت کارگاهی به مطالب بپردازیم؛ یعنی جلساتی باشد که در آن با پرسش و پاسخ به حل مسائل موجود در این زمینه بپردازیم.

□ **اعضای هیئت علمی که به آن اشاره داشتید، چه کسانی هستند؟**

○ آقای دکتر مدرسی که تخصصشان جامعه‌شناسی زبان است، آقای دکتر صفوی که زبان‌شناس هستند و در حوزه معنی‌شناسی فعالیت کرده‌اند، خانم دکتر نعمت‌زاده که ایشان در حوزه روان‌شناسی زبان کار کرده‌اند و آقای سمیعی که ایشان از اعضای فرهنگستان زبان و شورای عالی ویرایش هستند و البته زبان‌شناس هم هستند و یک نفر هم از رادیو خواستیم در هیئت علمی شرکت داشته باشند که آقای سروری هستند. به جهت اینکه ایشان با مسائل زبانی در رادیو سروکار دارند و با آن درگیر بودند و همچنین نماینده رادیو در شورای عالی ویرایش هم هستند، از ایشان تقاضا

□ **از زمانی که در جریان کار این همایش قرار گرفتید چه اقداماتی انجام دادید؟**

○ با وجود اینکه قبلاً جلساتی در این زمینه با دوستان داشتیم، منتها به صورت رسمی از بهمن‌ماه سال ۱۳۸۰ بود که پیشنهاد برگزاری این سمینار از طرف تحقیق و توسعه صدا به بنده داده شد و من هم بعد از دو هفته تحقیق در این زمینه، درخصوص برگزاری این سمینار پاسخ مثبت دادم. سعی کردم با افرادی که قبلاً در این حوزه کارکرده بودند یا تخصص داشتند و من با آنها آشنایی داشتم صحبت کنم و از آنها قول همکاری بگیرم. در حال حاضر هم نیمی از مقالاتی را که به ما قول داده بودند، دریافت کردیم.

قرار بر این بود، مقالاتی که به تایید هیئت علمی سمینار می‌رسند، پس از ویرایش به چاپ برسند و در قالب یک کتاب منتشر شوند و بعد از انتشار این کتاب، سمینار برگزار شود. هدفمان این بود که سمینار تنها حالت سخنرانی صرف نداشته باشد و سعی کنیم تا

مثلا بررسی گزارشهای ورزشی.

البته ممکن است تا زمانی که کتاب سمینار آماده می شود، با افراد دیگری هم صحبت کنیم و آنها هم حاضر شوند مقالاتی به ما بدهند؛ مثلا ما مقاله ای داریم در مورد دشواریهای قرائت خط فارسی. یعنی حوزه کاری ما خیلی متنوع است تنها در مورد زبان معیار نیست، ولی زبان معیار هم در آن موجود است و این به جهت این است که در رسانه از زبان معیار بسیار استفاده می شود و شاید اکثر برنامه ها در صداوسیما با زبان معیار ارائه می شود؛ چون ما سطحهای مختلف زبانی داریم. در این تقسیم بندی که از سوی آقای نجفی ارائه شده اگر زبان عربی فاخر را در صدر قرار دهیم، زبان مهذب را بعد از آن داریم و سپس از آن چند سطح دیگر؛ مثل: زبان حقوقی، زبانهای خاص و تخصصی و بعد هم زبان معیار که در حقیقت حد وسطی است که همه این گروهها از آن استفاده می کنند. پایین تر از زبان معیار در این دسته بندی، زبان عامیانه است که چند سطح دارد. کسی که در رادیو و تلویزیون فعالیت می کند باید بداند و مقید باشد که در کدام سطح زبانی حرف می زند؛ یعنی نوشته یا گفته هایش ناهمگونی سبکی نداشته باشد، زیرا زبان معیار در رادیو و تلویزیون خیلی برجسته و قابل استفاده است؛ مثلا در اخبار، گزارشهای سیاسی و... از زبان معیار استفاده می کنند.

□ اشاره ای داشتید به افرادی که در صداوسیما با زبان معیار در ارتباطند. با تعاریف شما دقیقا این افراد چه کسانی هستند؟

○ به طور کلی همه کسانی که برای رادیو و تلویزیون می نویسند و ویرایش می کنند و یا به عبارتی هر متنی که از طریق این رسانه ها پخش می شود، نسبتی با

زبان معیار دارد.

□ گوینده ها و نوع گفتار آنها در کار شما بررسی نمی شوند؟

○ چرا! البته گوینده ها به دو نوع قابل تفکیک اند: یک دسته گوینده هایی که تنها از روی متن می خوانند و خالق آن متن نیستند و بنابراین از جهت نوشتن با زبان معیار سروکار ندارند. و دسته دوم گوینده هایی که فی البداهه صحبت می کنند. اینها باید به زبان معیار صحبت کنند تا گفتارشان برای همه قابل فهم

به طور کلی همه کسانی که

برای رادیو و تلویزیون

می نویسند و ویرایش

می کنند و یا به عبارتی هر

متنی که از طریق این

رسانه ها پخش می شود،

نسبتی با زبان معیار دارد.

باشد. ولی در زبان معیار چیزی هست که گویش یا همان لهجه و تلفظ معیار است. تلفظ معیار برای هر گوینده ای که برنامه اجرا می کند وجود دارد و او باید از تلفظ معیار استفاده کند؛ یعنی اگر متن، واقعا متن معیار است باید تلفظ آن هم معیار باشد. آقای دکتر میلانیان در زمینه تلفظ طبیعی کار می کنند.

□ در بخشهای کارگاهی سمینار هم جایی برای گوینده ها در نظر گرفته اید؟

○ ببینید، من فکر می کنم همه کسانی که با متن، نوشته و ویرایش سروکار دارند باید لحاظ کنیم، حتی مدیران را.

□ آقای پروری، همان طور که فرمودید زبان معیار یک گونه یا سطح خاص زبانی است. به نظر شما این سطح زبانی

برای تمام برنامه های صداوسیما قابل استفاده است و یا اینکه فقط برای طیف خاصی از برنامه ها؟

○ ببینید، برای زبان معیار ویژگیهای خاصی را در نظر می گیرند: یکی اینکه زبان تحصیل کرده های جامعه ماست و عموم تحصیل کرده های جامعه به آن زبان صحبت می کنند، دوم اینکه خاصیت وحدت بخشی دارد؛ یعنی زبانی است که چون همه قادرند به آن تکلم کنند، همه را به هم نزدیک کرده و از پراکندگی جلوگیری می کند.

حالا ممکن است بخواهیم زبان معیار را در رسانه تعریف کنیم. این جا زبان معیار با یک معنی دیگری تعریف شده و این دو نباید با هم خلط شوند. وقتی ما در رسانه می گوئیم «زبان معیار»، منظورمان همان زبان معیاری نیست که در زبان شناسی وجود دارد. در رسانه ممکن است از زبان معیار استفاده کنید (یعنی زبان معیار به این معنا که یکی از سطوح زبانی است)، مثلا اگر بخواهیم به زبان معیار فعلی را بیان کنیم، می گوئیم:

«فرار کرد». ولی اگر بخواهیم همین حرف را به زبان حقوقی بزنیم، می گوئیم «متواری شد». همین حرف را اگر بخواهیم به زبان پایین تر از سطح معیار بزنیم می گوئیم «جیم شد»، یا عامیانه تر «فلنگ را بست». یا اگر بخواهیم با زبان مهذب صحبت کنیم می گوئیم «هزیمت کرد». اینها سطوح دارند. بنابراین کسی که متن می نویسد، باید بفهمد که متنی که خلق می کند در کدام یک از گونه های زبانی است. اگر متن تاریخی است شاید زیبا نباشد که معاویه برگردد و بگوید «فلانی فلنگ را بست». شما یک دفعه واکنش نشان می دهید که این با ساختار کلی همسو نیست. حالا فکر کنید یک دفعه در خبر، گوینده بگوید، «طبق

اطلاعات واصله از خبرگزاری، رئیس جمهور فلان کشور، جیم شد». خب، این چقدر ناجور است. در این مثالهایی که زدم تناقض خیلی شدید است. ممکن است تا این حد هم شدید نباشد ولی هر کسی شم زبانی قوی داشته باشد، این تضادها را حس می‌کند، درست مثل موسیقی که گوش موسیقی خیلی خوبی می‌خواهد تا کوچک‌ترین نتی که خارج زده می‌شود را بفهمد، بنابراین زبان هم همین‌طور است. آن کسی که شم زبانی دارد می‌فهمد که در این برنامه باید در زبان معیار حرف زده می‌شد، یا خیر.

اگر در فیلمی دو شخصیت تحصیل کرده در حال گفت و گو هستند، اگر بیایم به جای یکی از آنها لغات خیلی سطح پایین به کار ببریم، اصلاً قابل قبول نیست. ولی اگر همان جا آدم عامی داشته باشیم و از قول او بگوییم «متواری شد» این هم ناساز است. هرکسی باید زبان خودش را داشته باشد.

در زبان خبر معلوم است که زبان باید، زبان معیار باشد. یا در گزارش

صورت می‌گیرد در همین جاست. ما برای هر برنامه یک زبان معیار نداریم. هر برنامه ممکن است از یکی از سطوح

که ثابت باشد. یک تلفظ ممکن است ۲۰ تا ۳۰ سال تلفظ معیار باشد، ولی کم کم بر اثر کثرت استعمال، تلفظی که قبل از آن

حوزه کاری ما خیلی متنوع است تنها در مورد زبان معیار نیست، ولی زبان معیار هم در آن موجود است و این به جهت این است که در رسانه از زبان معیار بسیار استفاده می‌شود و شاید اکثر برنامه‌ها در صداوسیما با زبان معیار ارائه می‌شود.

زبانی استفاده کند. یکی از زبان مذهب ادبی استفاده می‌کند، یکی از زبان عامیانه و یکی هم از زبان حقوقی. بسته به نوع برنامه، متفاوت است. تعدادی از برنامه‌ها باید از زبان معیار استفاده کنند. این حرف به این معنا نیست که هر برنامه‌ای یک زبان معیار دارد. اصطلاح تخصصی زبان معیار به یک نوع خاصی از زبان که بین تحصیل کرده‌های یک جامعه رایج است اطلاق می‌شود. باید از زبان معیار در جاییش استفاده شود.

غیر از معیار بوده یک‌دفعه معیار شود. معیار یعنی همان که اکثریت به کار می‌برند، اکثریت این را می‌پذیرند و اگر از پذیرش اکثریت خارج شد، از معیار هم خارج می‌شود؛ مثلاً زبان مذهب ادبی در دوره‌ای معیار بود ولی امروز از اصل معیار بودن افتاده است. این هنر نویسنده و ویراستار است که متوجه شود این واژه معیار هست یا خیر. ممکن است ما روزی به این برسیم که در خبر سال گذشته معیار بود، ولی امسال کمی از معیار به دور باشد. خب، بعضی زبان‌شناسان هم سال گذشته را نوعی گزیده برداری می‌دانند و امسال را بیشتر به معیار نزدیک می‌دانند. این تحول است و کم کم به وجود می‌آید. □ ما از زبان تحصیل کرده‌ها به زبان اکثریت جامعه رسیدیم، این نمی‌تواند تعبیر بهتری از زبان معیار باشد؟

○ اکثر مردم از این زبان استفاده می‌کنند. یعنی افراد عامی آن را می‌پذیرند ولو اینکه به آن زبان صحبت نکنند. اما وقتی به یک مجلس رسمی وارد می‌شوند سعی می‌کنند به آن زبان صحبت کنند. آن زبان، زبان رسمی و مکتوب ماست.

در زبان خبر معلوم است که زبان باید، زبان معیار باشد. یا در گزارش سیاسی معلوم است که زبان باید، زبان معیار باشد و زبان دیگری نباید استفاده شود؛ چون در آن صورت بیشتر به طنز شبیه است.

سیاسی معلوم است که زبان باید زبان معیار باشد و زبان دیگری نباید استفاده شود؛ چون در آن صورت بیشتر به طنز شبیه است.

□ یعنی می‌توانیم به ازای هر برنامه یک زبان خاص یا به قول شما یک سطح خاص از زبان را تعریف کنیم؟
○ نه. اتفاقاً مشکل ما و خلطی که همیشه

نکته دیگر روندهای زمانی است که مثلاً ممکن است واژه‌هایی که در حال حاضر جزء زبان معیار هستند، در گذشته جزء زبان معیار نبودند یا در آینده تغییر کنند. این هم بحث پیچیده‌ای است که بر اثر کثرت استعمال یک واژه به واژه‌های معیار وارد یا خارج می‌شود. این را اهل زبان مشخص می‌کنند و این‌طور نیست

محمدحسین سروش
یکی از طراحان همایش

یکی دیگر از ویژگیهای زبان رادیو، تصویری بودن واژه‌هاست؛ یعنی واژه‌ها باید به صورتی بیان شوند که نه تنها فصیح و بلیغ باشند، بلکه بار تصویری هم داشته باشند. بسیاری از واژه‌ها کلی هستند و مثلا در تلویزیون تصویرهایی که به این واژه‌ها اضافه می‌شوند به آنها معنی می‌بخشند؛ و یا در مطبوعات و روزنامه‌ها همه می‌توانند چنین کاری را انجام دهند و مفهوم را به کمک تصویر بیان کنند. این یکی از عمده‌ترین ویژگیهای زبان رادیوست که زبانش قدرت تصویرسازی دارد؛ مفاهیم و واژه‌هایی که نویسنده رادیو انتخاب می‌کند، باید به گونه‌ای باشند که مخاطب بعد از شنیدن آن مطلب، بگوید: «چه مطلب شنیدنی بود.» وقتی مخاطب این جمله را می‌گوید، یعنی علاوه بر شنیدن مطلب، تصویری نیز برای آن ساخته است و در مجموع به درکی جامع رسیده است. گاهی هم مفاهیم خوب انتخاب می‌شوند، اما زبان و ابزار انتقال آن مفاهیم ضعیف است و برای شنونده ایجاد ابهام می‌کند.

یکی دیگر از ویژگیهای زبان رادیو، کوتاه‌بودن جمله‌ها و واژه‌هاست. این زبان

هم به این زبان نیاز دارد؛ چون می‌خواهد ارتباطی موفق با شنونده‌هایش برقرار کند.

این زبان معیار که برای رادیو تعریف می‌کنید، می‌تواند برای رسانه‌های نوشتاری و دیداری هم کاربرد داشته باشد یا خیر؟

همه رسانه‌ها، اعم از مطبوعات، تلویزیون و... زبان معیار دارند؛ اما رادیو زبان ویژه‌ای دارد. در نوشتار و مطبوعات، زبان به کمک رسم‌الخط این امکان را به خواننده می‌دهد که هر زمان متوجه مفهوم جمله نشد، آن را مرور کند. از طرفی، در رسانه‌های دیداری، زبان به کمک تصویر می‌آید؛ یعنی تصاویر دارای اولویت هستند. اما در رسانه‌های شنیداری، زبان با همه توان و ظرفیتش به کار برده می‌شود. به همین دلیل زبان در رادیو بسیار حساس است.

از ویژگیهای مهم زبان رادیو، دارا بودن واژه‌های خاص و شنیداری است. بسیاری از اوقات از زبان نوشتاری یا دیداری در رادیو استفاده می‌شود که باید از این مسئله اجتناب کنیم و مراقب حفظ استقلال و ویژگیهای زبان رادیو باشیم؛ زیرا زبان رادیو زبانی ممتاز و برتر از زبانهای دیگر است.

از آنجایی که جنابعالی از آغاز تدوین طرح زبان معیار در رادیو حضور داشتید، در خصوص چگونگی ایجاد این طرح، توضیحاتی بفرمایید.

حدود ۵ سال پیش بود که طرح زبان معیار در رادیو را خدمت جناب آقای خجسته، با هدف به دست آوردن زبان مدونی برای رادیو ارائه کردم. این طرح شاید سه تا چهار ماه در جلساتی که ویراستاران، نویسندگان و برخی مدیران رادیو در آن حضور داشتند، بررسی شد و در پایان، طرحی تقریباً مدون برای مطرح شدن در همایش آماده شد.

لزوم ارائه این طرح چه بود و در نهایت به چه تعریفی از زبان معیار در رادیو رسیدید؟

من ابتدا زبان معیار را تعریف می‌کنم؛ زبان معیار (Standard Language) و یا زبان سنجه، همان زبانی است که مردم با آن تکلم می‌کنند، با این تفاوت که عاری از خطاست. عالی‌ترین شکل زبان کاربردی مردم است، زبانی است سبک بال و آماده برای ایجاد ارتباطی موفق که همه رسانه‌ها در دنیا در پی دستیابی به آن بوده‌اند. رادیو

باید همان زبان معیار مردم باشد به شرط آنکه خطا و مسامحه‌ای در آن نباشد. البته یکی دیگر از ویژگیهایی که زبان رادیو باید داشته باشد این است که از سطحی گویبهای مصطلح در جامعه پرهیز کند. ما یک زبان ساده داریم و یک زبان سطحی؛ سادگی از ویژگیهای زبان رادیو و یک فن و مهارت است. به این معنا که مخاطب در شنیدن آن زبان دچار سردرگمی نمی‌شود و از راحت‌ترین و نزدیک‌ترین مسیر، پیچیده‌ترین مفاهیم را درمی‌یابد.

تفاوت کاربرد زبان سطحی با زبان ساده این است که زبان سطحی مخاطب را تنزل می‌دهد. گوینده یا نویسنده‌ای که از زبان کوچه بازاری و سطحی برای ارتباط با مخاطب استفاده می‌کند، در اصل، حق مخاطب را نادیده می‌گیرد.

زبان رادیو زبانی فنی است و باید تدریس و آموخته شود تا نویسنده‌ها به آن آشنا شوند و بتوانند در چارچوب تعیین شده بنویسند. در این زبان کوتاهی جمله‌ها و مردمی بودن زبان باید حفظ شود.

زبان معیار زبان اهل علم است؛ زبان کتب درسی است؛ زبان محافل علمی است؛ زبانی است که نویسنده‌های بزرگ به آن نوشته‌اند و شعرای بزرگ به آن سروده‌اند. یعنی سعدی با زبان معیار گلستان را نوشت و بوستان را سرود.

□ زبانی که مردم به آن گفت‌وگو می‌کنند، دارای سطحهای مختلف و قابل تقسیم‌بندی است. زبان معیاری که شما تعریف می‌کنید، از کدام یک از این سطحها استخراج می‌شود؟

○ ما در زبان فارسی «گونه»، «گوش» و «لهجه»‌های فراوانی داریم که هیچ‌کدام از آنها مستقلاً نمی‌توانند معیار باشند و زبانی که رادیو انتخاب می‌کند باید فراتر از آنها باشد.

حالا رادیو باید با این همه‌گونه و سبک چه کند؟ باید عالی‌ترین، ممتازترین، با

ظرفیت‌ترین و ارتباطی‌ترین شکل را انتخاب کند، آن را پالایش کند و از آن برای صحبت با مردم استفاده کند. در این صورت است که شنونده رادیو می‌فهمد که اینجا رادیو است؛ یعنی زبانی ممتازتر از رسانه-های دیگر. زبانی می‌خواهد که با احساسات و عواطف همه مردم ایران با هر گونه، گویش، لهجه و سبکی، ارتباط برقرار کند که البته کار دشواری است.

اساساً زبان معیار رادیو زبانی است که

زبان معیار و یا زبان سنجه، همان زبانی است که مردم با آن تکلم می‌کنند، با این تفاوت که عاری از خطاست. زبانی است سبک بال و آماده برای ایجاد ارتباطی موفق که همه رسانه‌ها در دنیا در پی دستیابی به آن بوده‌اند.

ن نباید خشک باشد، بلکه باید انعطاف‌پذیری داشته باشد. از واژه‌های بیگانه می‌توان در این زبان استفاده کرد، اما قواعد زبان بیگانه نباید وارد آن شوند. البته اگر همسو با زبان ملی و رسمی به کار رود و توجه بیشتری شود، قطعاً بهتر و شایسته‌تر هم هست.

از آنجایی که ما برای زبان عربی احترام ویژه‌ای قائلیم و آن را زبان دینمان می‌دانیم، برخی از واژه‌ها در ادب فارسی داریم که عربی‌اند و بار معنایی بسیاری دارند و با عواطف، فرهنگ و معنویات مردم گره خورده‌اند و با واژه‌های ما همزیستی دارند؛ رادیو حتماً باید تلاش کند به چنین زبانی دست پیدا کند.

زبانی که بتوان با آن هم مطالبی در روزنامه چاپ کرد، هم در تلویزیون با

تصویر پخش کرد و هم در رادیو خواند، معلوم نیست چگونه زبانی است؛ زبان در این سه رسانه، باید سه شکل مستقل داشته باشد.

□ برنامه‌های رادیو انواع متفاوتی دارند. آیا زبان معیار رادیو برای همه انواع آنها کاربرد دارد یا بخشی از آنها را شامل می‌شود؟

○ نمایشنامه‌ها را جدا کردیم؛ گاهی لازم است که نمایشنامه شخصیتی داشته باشد که این شخصیت، سست است، آیا باید کلام فاخر در دهان آن شخص قرار داد؟ قطعاً این‌طور نیست. ما به نمایشنامه‌های رادیویی کمی استقلال می‌دهیم و آنها را آزاد می‌گذاریم که کمی از اصطلاحات و واژه‌های کوچه بازاری ویژه برخی افراد استفاده کنند، ولی زبان نمایشنامه هم دارای چارچوب خاصی است و نباید از واژه‌ها و عبارتهای سستی که طرحش در رادیو توهین به مخاطب است، استفاده شود.

ما در رادیو برنامه‌های علمی داریم؛ آیا آنجا هم باید ساده سخن گفت؟ بله! چون رسانه رادیو، یک رسانه ملی است، نه رسانه خصوصی و البته حساس‌ترین رسانه است که مردم در حساس‌ترین مقاطع زندگی به آن نیازمندند.

گاهی در رادیو برخی از برنامه‌ها را می‌شنویم که متن آن از انتقال مفهوم و ایجاد ارتباط عاجز است؛ یعنی با فرض اینکه مفاهیم درست انتخاب شده‌اند، شیوه نگارش و انتخاب زبان اشتباه بوده است. اگر به اختلافهای واژه‌ها و کاربردها در رسانه‌های مختلف آگاه نباشیم، زبان مایک زبان درهم و مبهمی می‌شود که معلوم نیست ویژه کدام یک از این رسانه‌هاست.

